

Konrad Majchrzyk

Uniwersytet Marii Curie–Sklodowskiej w Lublinie

ORCID: 0000–0003–1344–3145

Charakterystyka dokumentacji wytworzonej przez Wojewódzki Komitet Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego w Lublinie

Publikacje z zakresu spuścizny archiwalnej ugrupowań działających w PRL są od wielu lat luką w rodzimej historiografii. Związane jest to ze zmianą zainteresowań badaczy rodzimych, jak i zagranicznych pochyłających się nad historią Polski. Stąd też próba uchwycenia najważniejszych problemów związanych z tą tematyką w niniejszym tekście. Celem poniższego rozdziału jest przybliżenie oraz omówienie archiwaliów Wojewódzkiego Komitetu Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego (dalej WK ZSL), która jest zgromadzona i przechowywana w obecnej siedzibie Polskiego Stronnictwa Ludowego (dalej: PSL), mieszczącej się przy ulicy Mieczysława Karłowicza 4 w Lublinie. Podczas kwerendy, związanej z pracą nad rozprawą doktorską dotyczącą Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Lublinie w latach 1956–1975, spotkałem się ze sporym zasobem archiwalnym, który do tej pory nie został w żaden sposób opisany. Do tej pory niewielu badaczy korzystało z zasobów lubelskiego ZSL¹. W związku z powyższym pojawił się zamiar podjęcia próby uzyskania odpowiedzi na podstawowe pytania, a co za tym idzie, stworzenia czegoś na kształt szkicu, który dotyczyć będzie charakterystyki dokumentacji wytworzonej przez WK ZSL, wielkości i historii tego zasobu, stanu opraco-

¹ Nie ma w chwili obecnej możliwości wymienienia z nazwiska historyków i ich efektów pracy w postaci artykułów czy książek. Spowodowane jest to brakiem kart kontrolnych dołączonych do poszczególnych jednostek archiwalnych. Udało mi się jedynie ustalić z rozmowcy z jednym z pracowników PSL, który opiekuje się tym zasobem kilkanaście lat, że z dokumentów korzystały trzy osoby tj. dwoje pracowników naukowych oraz jeden student.

wania archiwaliów. Ponadto, jak wygląda korzystanie z dokumentów oraz to, jak archiwum wygląda na tle kraju – tj. czy w innych województwach istnieją podobne archiwa mieszczące się w wojewódzkich siedzibach PSL, jaki jest stan prawny tychże dokumentów, jak również, jaka jest przyszłość dokumentacji i samego archiwum. Ze wstępnego rozeznania wynika, iż historia dokumentacji „ludowców” w kraju, jak i w województwie lubelskim jest słabo zbadana, co stwarza ogromne pole działania na naukowej niwie.

W wyniku zmian na arenie politycznej w PRL, ZSL zostało przekształcone w dniach 26/27 listopada 1989 roku w Polskie Stronnictwo Ludowe „Odrodzenie”. Wraz z początkiem 1990 roku odbywały się rozmowy, które zakończyły się 5 maja (Kongresem Jedności)², skutkiem tego było stworzenie jednolitego Polskiego Stronnictwa Ludowego, nawiązującego i utożsamiającego się z powojennym ruchem ludowym³.

Dokumentacja partii politycznych, w myśl ustawy archiwalnej z dnia 14 lipca 1983 roku⁴, wchodzi w skład ewidencjonowanego niepaństwowego zasobu archiwalnego, a co za tym idzie w momencie zakończenia działalności partii wytworzone przez nią materiały należy przekazać do właściwej jednostki państwowej sieci archiwalnej. W przypadku dokumentacji wytworzonej przez Zjednoczone Stronnictwo Ludowe nie ma to jednak w chwili obecnej zastosowania. W momencie przekształcenia w PSL dokumentacja wytworzona dotychczas przez „ludowców” stała się własnością jego prawnego następcy – Polskiego Stronnictwa Ludowego. Co za tym idzie ciągłość dokumentacji, szczególnie osobowej, nie została przerwana. Do Archiwum Państwowego w Lublinie powinny one trafić dopiero po zakończeniu działalności PSL (lub jego następcy na scenie politycznej).

² W istocie powstała z przekształcenia ZSL PSL–Odrodzenie funkcjonowała w oparciu o strukturę ZSL. Podobnie zresztą, jak i reaktywowane później PSL. Zjednoczenie partii ruchu ludowego (maj 1990 r.) dokonało się poprzez połączenie PSL–Odrodzenie, PSL (wilanowskiego) i części PSL „Solidarność”. Prężne pod względem organizacyjnym było jedynie PSL–Odrodzenie. Konkludując, zjednoczone PSL przejęło strukturę ZSL, przez co stało się najliczniejszą partią polityczną w Polsce. Struktura Stronnictwa w trakcie jego przeobrażeń nie uległa znaczącym zmianom. W odniesieniu do władz naczelnych Naczelny Komitet ZSL przekształcił się w Naczelny Komitet Wykonawczy PSL, zaś Główny Sąd Partyjny ZSL w Główny Sąd Koleżeński PSL. Zmiany te nawiązywały do tradycji powojennego PSL Stanisława Mikołajczyka, por. J. Szamik, *PSL w wyborach parlamentarnych 1990–2005*, „Myśl Ludowa” 2009, nr 1, s. 51.

³ Powyższy proces w niniejszym artykule nie został opisany w wyczerpujący sposób, lecz jedynie wspomniany. Sam proces zmian partii politycznych, a co za tym idzie, spuścizny archiwalnej, nie stanowi problemu niniejszego artykułu, ponadto takowa problematyka jest na tyle obszerna, iż zasługuje na osobne rozważania.

⁴ Dz.U. 1983 nr 38 poz. 173.

Większość województw przekazała swoje zasoby do Warszawy do Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego (dalej MHPRL). Na przykładzie Lublina można mówić o wyjątku. Nie wszystkie miasta wojewódzkie zdecydowały się z różnych względów na przetransportowanie dokumentacji do stolicy. Istnieją dwa powody: tzn. brak miejsca magazynowego w MHPRL oraz potrzeba dostępności w Lublinie dla wnioskodawców, którym owe dokumenty są niezbędne przy staraniu się o wyższą emeryturę, rentę lub inne świadczenia. Pewną część zasobu stanowią akta osobowe dotyczące ludzi w wieku przedemerytalnym i emerytalnym. Z przeprowadzonych rozmów z osobami nadzorującymi archiwum wynika, że podejmowane były próby przekazania tychże materiałów do MHPRL jednakże ilość jednostek znajdujących się w Lublinie jest na tyle duża, że przekracza to obecne możliwości magazynowe w Warszawie. Ponadto warto wspomnieć również o ciągle pojawiających się petentach, poszukujących dokumentów niezbędnych do uzyskania różnego rodzaju świadczeń.

Na terenie województwa lubelskiego jedynym miejscem, gdzie znajduje się dokumentacja wytworzona przez ZSL jest przedstawiane przeze mnie archiwum. W zespole dotyczącym KW PZPR znajdującym się w APL możemy odnaleźć materiały odnoszące się do ZSL, co jest skutkiem stosunków i tzw. współpracy tych dwóch partii. Należy podkreślić, iż archiwum ZSL to główne miejsce, gdzie można zapoznać się z dotyczącą go dokumentacją, ponieważ ta znajdująca się w APL to jedynie ułamek zasobu tejże partii⁵. Ponadto bez dokładnej analizy inwentarzy dotyczących PZPR nie sposób znaleźć konkretnych teczek traktujących o partii satelickiej. Co ważne, nie są to odrębne teczki dotyczące ZSL, ale poszczególne dokumenty znajdujące pomiędzy tymi, w których mowa o PZPR. W Lublinie znajdują się archiwalia wytworzone nie tylko przez WK ZSL, lecz także wszystkie organy niższego szczebla wchodzące w skład granic administracyjnych województwa lubelskiego⁶.

⁵ Warto również odnotować, iż pewne archiwalia Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego dostępne są w bibliotekach, jak chociażby w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie.

⁶ W momencie reformy administracyjnej z czerwca 1975 roku trzystopniowy podział został zastąpiony dwustopniowym (likwidacja powiatów). „Duże” województwo zostało przekształcone w 4 „mniejsze” jednostki administracyjne tj. województwa: lubelskie, białskopodlaskie, chełmskie oraz zamojskie, co za tym idzie od połowy 1975 roku część dokumentacji dotyczącej lubelskiego znajduje się w innych miastach. Należy zaznaczyć tutaj, iż archiwalia dotyczące województwa chełmskiego zostały przetransportowane do Warszawy i są teraz przechowywane w Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego. Biała Podlaska i Zamość posiadają niewielkie zbiory liczące po kilkanaście metrów bieżących w siedzibach PSL wyżej wymienionych miast.

Obecnie archiwalia lubelskie znajdują się w dwóch pomieszczeniach na 11 piętrze wieżowca przy ulicy Karłowicza⁷. Wcześniej gmach partii, jak i jej archiwum mieściło się przy Alejach Raclawickich. Dokumenty wchodzące w zasób tegoż archiwum nieco odbiegają od standardów, do jakich przywykli użytkownicy Archiwów Państwowych czy archiwum IPN. Jest to spowodowane specyfiką i wąskim gronem badaczy korzystających z dokumentacji. Znajdujące się tam akta nie są opracowane w tak dużym stopniu jak jednostki archiwalne, dotyczące chociażby KW PZPR w Archiwum Państwowym w Lublinie. Jednakże nie utrudnia to znacząco badań i poruszania się po zasobie, który jest na tyle mały, że wystarczy posługiwanie się istniejącym wykazem akt.

Tabela 1. Schemat akt Stronnictwa Ludowego.

Zespół	Dział	Hasło Zespołu/Działu
I	-	Ruch Ludowy przed 1939
II	-	Stronnictwo Ludowe ROCH - B.CH
III	-	Stronnictwo Ludowe w latach 1944-1949
	1	Zarząd Wojewódzki
	2	Zarząd Powiatowy Biała Podlaska
	3	Zarząd Powiatowy Chełm Lubelski
	4	Zarząd Powiatowy Hrubieszów
	5	Zarząd Powiatowy Krasnystaw
	6	Zarząd Powiatowy Kraśnik
	7	Zarząd Powiatowy Lubartów
	8	Zarząd Grodzki Lublin
	9	Zarząd Powiatowy Łuków
	10	Zarząd Powiatowy Puławy
	11	Zarząd Powiatowy Radzyń
	12	Zarząd Powiatowy Siedlce
	13	Zarząd Powiatowy Tomaszów

⁷ Wybudowano go w latach 70. i został zaaranżowany między innymi jako siedziba ZSL.

	14	Zarząd Powiatowy Włodawa
	15	Zarząd Powiatowy Zamość
	16	Zarząd Powiatowy
	17	Zarząd Powiatowy
IV	-	Polskie Stronnictwo Ludowe w latach 1945–1949
V	-	Zjednoczone Stronnictwo Ludowe od 1950 roku
	1	Zjazdy Wojewódzkie
	2	Posiedzenia Wojewódzkiego Komitetu
	3	Posiedzenia Prezydium Wojewódzkiego Komitetu
	4	Wojewódzka Komisja Rewizyjna
	5	Wojewódzki Sąd Partyjny
	6	Komisje Problemowe
	7	ZSL w Sejmie
	8	ZSL w Radach Narodowych
	9	Współdziałanie międzypartyjne
	10	Władze ZSL
	11	Członkowie ZSL
	12	Święta - obchody
	13	Szkolenia
	14	Kobiety w ZSL
	15	Nauczyciele w ZSL
	16	Skargi i wnioski
	17	Posiedzenia - narady
	18	Statystyka ZSL
	19	Oceny powiatów
	20	Jednostki terenowo-organizacyjne
	21	Kampanie sprawozdawczo-wyborcze
	22	Oceny Komitetów Gminnych, Miejsko-gminnych i Miejskich

	23	Odnaczenia członków ZSL
	24	Akta Wydziałów nie mieszczących się w innych działach
	25	Wydawnictwa ZSL
	26	Akta Wydziału Finansowo-administracyjnego - wybrane
VI	-	Komitety Powiatowe ZSL w latach 1950-1975
	1	Powiatowy Komitet ZSL Bełżyce
	2	Powiatowy Komitet ZSL Bychawa
	3	Powiatowy Komitet ZSL Kraśnik
	4	Powiatowy Komitet ZSL Lubartów
	5	Powiatowy Komitet ZSL Lublin
	6	Powiatowy Komitet ZSL Opole Lubelskie
	7	Powiatowy Komitet ZSL Puławy
	8	Powiatowy Komitet ZSL Ryki
	9	Powiatowy Komitet ZSL Zbiorcze
VII	-	Młodzież ludowa - związki
VIII	-	Akta osobowe
IX	-	Akta instancji terenowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie pomocy archiwalnych udostępnionych przez pracowników nadzorujących archiwum.

Zasób archiwum ZSL dzieli się na 9 zespołów, dotyczących poszczególnych okresów chronologicznych, począwszy od Ruchu Ludowego jeszcze przez 1939 rokiem, poprzez Stronnictwo Ludowe w latach 1944-1949, skończywszy na ZSL. Ponadto wyodrębniono trzy zespoły: „Młodzież ludową”, „Akta osobowe”, „Akta instancji terenowych”. Spośród których wydzielić można szczegółowe działy. W przybliżeniu zajmują one 150 metrów bieżących.

Hasła opisujące zespoły są ogólne i odzwierciedlają poszczególne ramy chronologiczne, natomiast hasła odnoszące się do konkretnych działów są bardziej szczegółowe, co ułatwia poruszanie się w zasobie. Największym wśród zespołów to ten z numerem V, w skład którego wchodzi 26 działów dotyczących całości struktur i funkcjonowania Wojewódzkiego Komitetu ZSL od 1950 roku.

Spis akt znajdujących się w archiwum zawiera dokładne określenie położenia każdego z działów, jest ono opisane w następujący sposób: numer regału (I-IX), literowe oznaczenie sektora (A-Z) oraz numer półki (1-4).

Zdecydowaną większość stanowią dokumenty dotyczące zjazdów, plenum oraz protokoły posiedzeń prezydium WK. Co więcej, sporą część zajmują ankiety statystyczne oraz informacje dotyczące kampanii sprawozdawczo-wyborczych. Ponadto wymienić należy sprawozdania i posiedzenia komisji problemowych.

Dokumenty to w przeważającej części maszynopisy (czasem można trafić na odręcznie pisany brudnopis ze zjazdów czy posiedzeń plenum). Odręcznie zapisane karty można znaleźć ponadto w osobistych prośbach, życiorysach czy częściach ankiet osobowych. Dominują teczki zwarte, zszyte w grube tomy, które dotyczą np. zjazdów i posiedzeń prezydium. W formie luźnej trafić można na wystąpienia, referaty czy pisma wychodzące lub przychodzące do WK. Stan zachowania zasobu można określić jako bardzo dobry, o czym świadczy zarówno kompletność pod względem merytorycznym, brak istotnych luk chronologicznych, jak i dobry stan fizyczny dokumentów. Rzadkością są lekko zniszczone, naderwane lub zmięte strony, nie utrudnia to w żaden sposób korzystania z archiwaliów. Warto zwrócić uwagę na sposób, w jaki akta zostały zszyte i oprawione. Zachowane zostały marginesy, przez co grzbiety zaciskowe użyte do okładek nie utrudniają zapoznania się z treścią⁸. Nie sposób jednak doszukać się ani paginacji, ani foliacji.

Bardzo istotnym elementem, o którym warto wspomnieć, jest samo korzystanie z zasobu archiwum. Badacz nie jest ograniczony narzuconą odgórnie liczbą jednostek, z którą może się zapoznać podczas jednorazowej wizyty. Ograniczenia wynikają jedynie ze stałych godzin pracy siedziby PSL.

Niepokój budzi kwestia administracyjno-prawna co do wynajmu budynku przez PSL. Dzierżawa nie jest bezterminowa i w każdej chwili może zapaść decyzja o konieczności przeniesienia całego archiwum w inne miejsce. Świadomość wcześniejszego lub późniejszego widma przeprowadzki powinna spowodować poszukiwanie już teraz miejsca, do którego będzie można przenieść archiwalia. Wspomnieć należy, iż funkcjonowanie zależne jest niestety również od sytuacji politycznej w kraju, która może ulec zmianie w kolejnych latach, co nie przekłada się na stabilność i bezpieczeństwo dokumentów.

⁸ Celowym zabiegiem zdaje się być fakt umieszczania na końcu poszczególnych jednostek ewentualnych dubletów.

Streszczenie

Artykuł dotyczy dokumentacji wytworzonej przez Wojewódzki Komitet Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego w Lublinie, która jest zgromadzona i przechowywana w obecnej siedzibie lubelskiego Polskiego Stronnictwa Ludowego. Porusza kwestie historii, zachowania, wielkości, przydatności, a także opracowania tychże archiwaliów. Ponadto poruszono w nim kwestie przechowywania i udostępniania, jak również przyszłości materiałów znajdujących się w archiwum.

SŁOWA KLUCZOWE: Lublin; Wojewódzki Komitet Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego; ZSL; archiwum; zasób archiwalny; dokumentacja

Summary

The article revolves around the documentation produced by the Voivodeship Committee of the United People's Party in Lublin, which is collected and stored at the present residence of the Polish People's Party in Lublin. It deals with topics such as history, condition, size, usefulness as well as the elaboration of these archives. Additionally, it covers not only the issues of storage and sharing, but also the future of materials in the archives.

KEY WORDS: Lublin; Provincial Committee of the United People's Party; ZSL; archives; archival resources; documentation

BIBLIOGRAFIA

Źródła publikowane

Dz.U. 1983 nr 38 poz. 173, Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.

Literatura

Szamik J., *PSL w wyborach parlamentarnych 1990–2005*, „Myśl Ludowa” 2009, nr 1, s. 51–77.